

УКАЗАНИЯ

На основание чл. 13, ал. 1, т. 4 от Закона за Комисията за финансов надзор, във вр. с чл. 6, ал. 2 от Правилника за устройството и дейността на Комисията за финансов надзор и на нейната администрация, Комисията за финансов надзор издава указания относно тълкуването и прилагането на § 181, ал. 3 и § 182, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване, обнародван в „Държавен вестник“, бр. 27 от 2026 г., в сила от 1 януари 2027 г., относно разпределение на средствата по индивидуалните партии на починали осигурени лица, които не са избрали начин на управление на средствата си по реда на § 181, ал. 1 и § 182, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО.

Със Закона за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване, обнародван в „Държавен вестник“, бр. 27 от 2026 г., в сила от 1 януари 2027 г., (ЗИД на КСО), са предвидени съществени промени в Кодекса за социално осигуряване (КСО). Част от тях касаят създаването във всеки универсален пенсионен фонд на три подфонда с различен инвестиционен профил (чл. 137, ал. 3 от КСО). Създаването на подфондове позволява на осигурените лица да изберат по какъв начин да бъдат управлявани техните средства в зависимост от своите индивидуални предпочитания и толерантността си към инвестиционния риск. Изборът се извършва при подаването на заявление за участие, за промяна на участие или за възобновяване на осигуряването в универсален пенсионен фонд (чл. 124а, ал. 3, чл. 137, ал. 13 или чл. 171, ал. 6 от КСО).

Разпоредбите, които предоставят посочената възможност, пораждат действие от 1 януари 2027 г. – датата на влизане в сила на ЗИД на КСО.

Подфондовете, създадени в действащите универсални пенсионни фондове, също се считат за учредени от 1 януари 2027 г. (§ 180, ал. 6 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО).

Съгласно § 181, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО лицата, които са осигурени в действащите универсални пенсионни фондове, могат да изберат конкретния подфонд, в който да се управляват средствата им, или режим на управление и автоматично прехвърляне на средствата в подфонд съобразно възрастта им по чл. 137, ал. 13 от КСО в срок от 1 септември до 30 ноември 2026 г. Лицата, които не са направили избор по реда на тази преходна разпоредба, се разпределят служебно от пенсионноосигурителните дружества по подфондове въз основа на възрастта им съгласно

чл. 137, ал. 13 от КСО към 1 януари 2027 г. в срок до 15 декември 2026 г. (§ 181, ал. 3 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО).

Аналогично право на избор на подфонд имат и лицата, които подават заявление за промяна на участие от един в друг универсален пенсионен фонд през последното тримесечие на 2026 г. Съгласно § 182, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО тези лица могат, заедно със заявлението, да подадат искане за избор на подфонд. При липса на избор те също ще бъдат разпределени служебно в подфонд съобразно възрастта им (§ 182, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО).

Въпрос, останал неуреден от преходните и заключителни разпоредби на ЗИД на КСО, е въпросът в кой подфонд да бъдат разпределени средствата по индивидуалните партии на починали осигурени лица, които не са избрали начин на управление на средствата им по реда на § 181, ал. 1 и § 182, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО.

Съгласно чл. 46, ал. 2 от Закона за нормативните актове когато нормативният акт е непълен, за неуредените от него случаи се прилагат разпоредбите, които се отнасят до подобни случаи, ако това отговаря на целта на акта, а ако такива разпоредби липсват, отношенията се уреждат съобразно основните начала на правото на Република България.

Разпоредбите, уреждащи разпределянето по подфондове на лицата, които не са избрали начин на инвестиране на своите средства, са § 181, ал. 3 и § 182, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО. Те предвиждат, че служебното разпределяне по подфонд в универсалните пенсионни фондове се извършва съобразно възрастта на неизбралите лица към 1 януари 2027 г. (датата, от която се считат учредени подфондове и от която ще започне участието в тях). Използването на тази възраст е насочено към отчитане на различната толерантност към инвестиционния риск през жизнения цикъл на осигурените лица. При равни други условия, колкото по-дълъг е периодът от време, който остава до изплащането на средства на съответното лице, толкова по-високо ниво на риск то може да поеме чрез инвестирането във финансови инструменти с променлив доход.

Двете преходни разпоредби, предвиждащи служебно разпределяне на неизбралите лица, не касаят починалите лица, тъй като техният жизнен цикъл е приключил и съответно никога няма да навършат референтната възраст към 1 януари 2027 г. в случаите по § 181, ал. 3 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО.

За разлика от живите осигурени лица, които не могат да изтеглят средствата си преди пенсиониране, освен до 50 на сто от тях в случаите на трайно намалена работоспособност над 89,99 на сто, средствата на починалите осигурени лица могат да бъдат потърсени и

изплатени на техните наследници във всеки един момент от възникване на правото им по чл. 170, ал. 1 от КСО.

С оглед това разпоредбите на § 181, ал. 3 и § 182, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО не могат да бъдат приложени по аналогия, тъй като имат за цел определяне на начин на инвестиране на средствата в съответствие с жизнения цикъл на осигурените лица. Тази цел не е съвместима с особеностите на неуредения от закона случай, касаещ разпределянето на средствата по индивидуалните партии на починалите осигурени лица. Служебното прехвърляне в динамичен или балансиран подфонд на средствата на починало лице, които във всеки момент могат да бъдат поискани от неговите наследници, би представлявало излагане на чуждо имущество на инвестиционен риск, който е несъразмерен с възможния период на управление на средствата, в противоречие с принципите на полагане на грижата на добър търговец и защита на интересите на осигурените лица.

Възможният кратък период до изплащане на средствата, дължими на наследниците на починало осигурено лице, и изложените по-горе съображения за неизлагане на средствата на несъразмерен инвестиционен риск повдигат въпроса, дали починалите лица, избрали начин на управление на своите средства, не следва да бъдат разпределяни служебно в консервативен подфонд.

Придаването на такъв смисъл на разпоредбите на § 181, ал. 3 и § 182, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО отива извън тълкуването и прилагането по аналогия, тъй като би представлявало формулиране по целесъобразност на ново правило за поведение. Такова правило би съдържало както съществени отлики от хипотезите на нормите по § 181, ал. 3 и § 182, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО, касаещи живи лица, така и от диспозициите им, предвид избиращелното прилагане на разпределянето само в един подфонд.

Съгласно чл. 46, ал. 2, изречение второ от Закона за нормативните актове при липсата на разпоредби, които регламентират случаи, подобни на неуредения, отношенията се уреждат съобразно основните начала на правото на Република България.

Служебното разпределяне в подфонд по реда на § 181, ал. 3 и § 182, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО замества извършването на волеизявление от една от страните по осигурителното правоотношение, което е частно правоотношение, макар и в значителна степен регулирано с императивни правни норми. Основен принцип в частното право е свободата на договарянето, изрично изразен в чл. 9, ал. 1 от Закона за задълженията и договорите, който предвижда, че страните могат свободно да определят съдържанието на договора, доколкото то не противоречи на повелителните норми на закона и на добрите нрави.

Осигурителните договори, сключени потенциално преди обнародването на ЗИД на КСО, няма как да предвиждат как да бъдат разпределени средствата на осигуреното лице в описания специфичен случай, но по отношение на неуредените в тях въпроси се прилага предвиденото в правилника за организацията и дейността на универсалния пенсионен фонд. Независимо че чл. 143, ал. 2, т. 13 от КСО изисква в правилника да бъдат уредени условията, реда и сроковете за промяна на участие на осигурените лица от един в друг подфонд с различен инвестиционен профил съобразно възрастта по чл. 137, ал. 13 или по искане на осигурените лица, няма пречка в посочения правилник да бъдат уредени и други въпроси, свързани с осигуряването във фонда, тъй като съгласно чл. 143, ал. 2, т. 3 от КСО правилникът определя условията за допълнително задължително пенсионно осигуряване във фонда.

С оглед на гореизложеното, като част от условията за осигуряване във фонда, в неговия правилник може да бъде предвидено разпределянето по подфондове на средствата на починалите лица, които не са избрали начин на инвестиране на своите средства.

Този извод се подкрепя и от съпоставката с уредбата на допълнителното доброволно пенсионно осигуряване. Разпоредбите на чл. 214, ал. 3 и 4 от КСО допускат пенсионноосигурителното дружество да създаде неограничен брой подфондове във фонда за допълнително доброволно пенсионно осигуряване с решението на общото събрание на акционерите за учредяването му или впоследствие с допълнително решение на управителния орган на дружеството, като по собствена преценка определя техния инвестиционен и рисков профил. Във връзка с това чл. 228, ал. 2, т. 3 от КСО предвижда, че правилникът за организацията и дейността на доброволния пенсионен фонд трябва да съдържа условията за допълнително доброволно пенсионно осигуряване във фонда, включително създадените подфондове, т.е. уреждане в рамките на условията на осигуряване на въпроси, които не са уредени на законово ниво.

Предвид гореизложеното, Комисията за финансов надзор приема, че при липсата на изрична уредба в закона средствата на починали лица, осигурени в универсален пенсионен фонд, които не са избрали начин на управлението им по реда на § 181, ал. 1 и § 182, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на КСО, следва да бъдат разпределени по подфондовете в този фонд съобразно предвиденото в неговия правилник.

Настоящите указания са приети от Комисията за финансов надзор с решение по протокол № 85 от 27 октомври 2026 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛ: ВАСИЛ ГОЛЕМАНСКИ